

nem említett ember is megjárta a rovatot. Közülük sokan később hátat fordítottak az újságírásnak, mint pl. Gulyás Antal, aki ma is tagja a laptanácsnak, Tóth László stb. Sokan más újságírói megbízatásra távoztak, Farkas László és Horváth Gábor a *Jó Pajtáshoz*, Fáy Gábor a *Dolgozókhöz*, Törköly István a *Magyar Szóban* kapott más megbízatást stb. Ez a távozási folyamat felgyorsult a televízió jelentkezésével — az Újvidéki Televízió úgyszólván egész külpolitikai részlege a *Magyar Szóból* került ki: Mendrei Ernő, J. Garai Béla, Varga István és később a rádióhoz távozott Jakobsz István — és a Szövetségi Végrehajtó Tanács fordítószolgálatára magyar szerkesztőségének megalakulásával — ide távozott Bálint István, Hornyik György és Pilcz Nándor.

A rovatnak azonban ma is olyan tehetséges fiatal munkatársi gárdája van, hogy minden feladattal meg tud birkózni. A körülményektől függ, hogy milyen feladatot kapnak. Mindenképpen az övéik a következő évtizedek. Ennek illusztrálására hadd zárja ezt a vázlatos krónikát egy adat: e sorok írásának idején vette át a rovat irányítását Sebestyén Imre, aki abban az évben született, amikor e sorok írója a külpolitikai rovat munkatársa lett.

A FÉNYKÉP ÉS SZEREPE A MAGYAR SZÓBAN

NÉMETH MÁTYÁS

„Ma 1500 dolgozója van annak a lap- és könyvkiadó vállalatnak, amely negyven évvel ezelőtt, 1944. december 24-én a felszabadult Újvidéken, egyetlen szobában, négy újságíróval és két írógéppel indult el a lapkészítés útján, előbb *Szabad Vajdaság* majd *Magyar Szó* néven jelentetve meg a világ első magyar nyelvű, hadi jellegű és antifasiszta forradalmi napilapját” — írja Bogdánfi Sándor a *Magyar Szó 1984. évi Naptárában* a lap indulásáról.

A *Szabad Vajdaság* szerkesztősége a Futaki út 50. szám alatt kezdte naponta megjelentetni „azt a vékony újságot, amely a vajdasági dolgozó népnek a fasiszta sötétség végét és egy új világ kezdetét jelentette”. Ebben az új világban nagy szükség volt egy olyan lap megjelenésére, amely az első szám címdoldali cikkének már a címében is nyíltan hirdette az új társadalmi rend jelszavát: „Politikánk lényege a népek testvérisége!”

Hogy szemléltetni tudjam a fotó szerepét a *Magyar Szóban*, a lap több évfolyamát vizsgáltam, gyűjtöttem az elemzéshez szükséges adatokat. Kezdetben a *Szabad Vajdaság* oldalain csak az írott szóval serkentették az épülő ország magyar ajkú lakosságát munkára, az ország újjáépítésére.

A *Szabad Vajdaság* első fényképe Lenin kéthasábos portréja volt, amely a lap 1945. január 21-ei számának címlapján jelent meg, a korabeli nyomdatechnika fejlettségéhez viszonyítva tökéletes nyomtatásban. Kezdetben elég sok fotó jelent meg a lapban. Ezek többnyire politikai vonatkozásúak voltak, majd 1945 márciusától fokozatosan helyet kapnak a lapban az első riportfotók, amelyek már címmel és képaláírással adnak információt a munkavállalásokról. Érdekességként íme néhány képaláírás: „A nőszervezet asszonyai kötnek-szőnek a munkahelyen”; „Traktorvezető tanfolyamot végzett ifjúmunkások készülnek a tavaszi szántásra” vagy: „Fiatal lány a traktorülésen.” A lapnak akkor még nem volt fotóriportere, a fényképeket a szerkesztőség a Tanjug hírgyűnökségtől kapta.

A szerkesztőség igyekezett aktuális képeket is betördelni az újságba, ezért továbbra is hoz riportfotókat. Elképzelhetjük, hogy szükség volt az ilyen, fénykép nyújtotta, vizuális információkra, amelyek a kísérő képaláírással a lehető legmeggyőzőbben illusztrálták az országban fejlődő állapotokat. Igen gyakoriak voltak az ilyen címet viselő képek: „Májusi munka a bácskai földeken”, a képaláírásból pedig már arról informálódunk, hogy: „Ifjúmunkások készítik elő az elhagyott szántókat.” Az ötvenes évekig a lap szerkesztősége fiatal, rátermett tehetségek felkarolásával és továbbképzésével igyekezett bővíteni a munkatársak körét. A lap első fotóriportere Junga György volt, utána jött a lap szerkesztőségébe Brezsán Gyula.

Brezsán Gyula 1950-ben a *7 Naphoz* került, majd amikor a *7 Nap* szerkesztősége Szabadkára költözött, átjött a *Magyar Szó*hoz. „Brezsán Gyula új fejezetet nyitott a Magyar Szóban megjelent fotók történetében. Brezsán már a háború előtt is sokat fényképezett barátjával, Barta Gézával, fotóikkal külföldi kiállításokon is szerepeltek. A szerkesztőségi igény azonban a művészi fényképezés mellett egy újfajta fényképezésre készíteti Brezsánt. A korszakhoz illő fotótendenciák, a »szocialista realizmus« léghőre őt is hatalmába ejtik. Ebből a korszakból való fényképei hajlanak a dokumentarista irányzathoz is. Brezsán, öntudatos kortárshoz illően, Leicájával ott van szinte minden eseményen. Kedvenc Leicájától akkor sem válik meg, amikor már korszerűbb fényképezőgépek jelennek meg. Fényképezőgépevel mindig sikerült megragadnia az igazi pillanatot és azt új, esztétikai élménnyé alakítani” — írja Sava Stepanov *Svetlopsi* című munkájában Brezsánról.

Az ötvenes évek vége felé egyre több fotó jelent meg a lap oldalain. A növekvő munka szükségessé tette már a fotóriporteren kívül egy, a fényképek kidolgozásával megbízott fotolaboráns alkalmazását. Ekkor került a laphoz Danis Éva fotolaboráns. Abban az időben a kliséket még az akkori Zvezda nyomdaipari vállalat cinkográfiai szolgálata készítette. A korabeli lapszerkesztők megéreztek a fotó szerepének fontosságát a lapban, ezért a rajzos illusztrációk mellett egyre több a fénykép. Az újságírókat terepjárásukon most már elkíséri a fotóriporter is. Így egyre

színebbek lesznek az írások, az írott szó mellett konkrét bizonyítékként szerepel a fénykép, amely alátámasztja az újságíró sorait, az általa közölt tényeket. Például a *Magyar Szó* 1954. május 30-ai, vasárnapi számának második oldalán már képes riporttal számol be a Tito-staféta főünnepségéről. A lap hét fényképet közöl a belgrádi ünnepségről. Azt mondhatjuk, hogy ez az első képes riport, amely a lap történetében megjelent. Hogy mennyire megnövekedett a fényképek száma ebben az időszakban, azt legjobban egy összehasonlítás bizonyítja. Míg 1949 júniusában összesen csak 35 fénykép jelent meg, addig mindössze öt év múlva, 1954-ben már 252 fotó jelent meg a lap az évi, júniusi számaiban.

Amikor az ötvenes évek második felében a Vojvoda Mišić u 1. számú telken felépült az új szerkesztőségi épület, és megalakult az új kiadóvállalat, amely a Forum nevet kapta, akkor már felszerelték a lap nyomtatásához szükséges műszaki osztályokat is. Ekkor alakult meg a Forum cinkográfiai osztálya, amely lehetővé tette a lapban megjelenő fotók közléséhez szükséges klisék gyors elkészítését. Nem kellett most már „házon kívül” csináltatni a kliséket. Ez az újítás valószínűleg bátorítónan hatott a lap korabeli szerkesztőire, mert egyre több fotó lát napvilágot, köztük már olyan jellegűek is, amelyek az olvasó szórakoztatását szolgálják. Már 1959-ben a lap vasárnapi számainak utolsó oldalán, függőlegesen, baloldalt, A világ képekben címmel 4–5 fotó jelenik meg külföldi eseményekről. Most már a lap belső oldalain is szinte elmaradhatatlan a fénykép. A kül- és belföldi események közlésével együtt megjelentetnek fotókat is. A belső oldalak bővítésével és a vidéki oldalak, valamint a *Magyar Szó* mellékleteiként megjelenő helyi újságok még több teret adtak a fotó megjelentetéséhez. Most már a mellékletekben az olvasó szűkebb környezetében készült eseményfotók teszik érdekesebbé ezeket a példányokat, egészében véve a *Magyar Szót*.

Ebben az időben, pontosabban 1960 tavaszán kerül a laphoz még egy fotoriporter, Bora Vojnović személyében. Vojnović fiatalos lendületű fotózásáról így ír Sava Stepanov *Svetlopsi* című kisonográfijában: „Meggyőződéseinek és álláspontjainak következetes továbbfejlesztésével Vojnović egyre jelentősebb és meggyőzőbb fotográfiai »jegyzeteket« készít. Szorgalmas krónikásként örökíti a körötte zajló események legfontosabbjait. Egy-egy elkapott, hangsúlyosabb tett pillanatképpel a különféle élethelyzetek kitűnő elemzését adja. Mindig a pillanatképek felé orientálódik, ezért minden bizonnyal a sajtófotó egyik legjobb művelőjének tekinthető.”

Az így felerősített fotósgárdával várható volt, hogy a lap képekben gazdagabban jelenik meg. A szerkesztési koncepció szerint már 1968-an, a lap újrászámában nyolcoldalas képes melléklet jelenik meg. Ezzel kezdetét vette az az időszak, amikor a vasárnapi számokban képes mellékletet közölnek, eleinte nyolc oldalon. Ezek az oldalakon sok hazai vonatkozású képriport jelent meg, amelyet a lap fotoriporterei készítet-

tek. De ugyanakkor képes riportokkal jelentkeztek szerkesztőségen kívüli fotósok és újságírók is. Az egyszerűbb kezelésű és hozzáférhető áron megvásárolható kis Altix fényképezőgépek sokáig nagyon népszerűek voltak a lap újságíróinak körében, sőt újságírói tevékenységük nélkülözhetetlen tartozéka lett. Abban az időben a szerkesztőség még szorosabbra fűzte a kapcsolatot a Tanjuggal és az országban megjelenő lapok szerkesztőségeivel. Ezekről csere útján közölték a fotókat, riportokat. A képes mellékletben megjelenő külföldi képriportokhoz a KEYSTONE külföldi hírügynökség szolgáltatta a fényképeket.

A képes mellékletek számának növelése valószínűleg hatott a lap példányszámának növekedésére is. Ezt látszanak alátámasztani azok a képriportok, amelyek nyilvánvalóan ezzel a céllal jelentek meg. Ilyen sorozatok voltak a Vajdaság szépe, Strandszépe és Gyermekszépségek választásáról szóló képriportok. A hetekig, sőt néha két hónapig is eltartó közlés során jelentek meg vajdasági falvaink, városaink legszebb lányainak, gyermekeinek fotói.

A lap terjesztőosztályának kimutatása szerint például 1964-ben az újság vasárnapi számainak eladott példányai elérték a 65 894-es számot, míg a lap évi átlaga 36 700 példány volt. Hogy az olvasónak minél tökéletesebb levonatú képes mellékletet tegyen az asztalára a szerkesztőség, szükség volt a minőség megőrzésére is. Ennek érdekében a lapban megjelent minden fontosabb eseményről és a képes melléklet oldalairól is, a nagy példányszám miatt, ragasztott, duplikát klisékkel nyomták a fotókat a lapban. Így a minőség és a leközlött fotók vizuális élvezhetősége tökéletes volt. A hetvenes évek kezdetén a képes mellékletet már négyoldalásra csökkentették, sokszor csak időszakonként jelent meg. Érthető volt a képes melléklet oldalszámainak a csökkentése, mert a hatvanas évek vége felé már az országban egyre több színes, magazinjellegű hetilap jelent meg, amelyek ontották a képriportokat. Csak példaként említem, hogy 1969. január 29-én jelent meg a zágrábi *Vjesnik* kiadásában a *Start* színes képes magazin első száma, amely majd hetente jelentkezik.

A hetvenes években több mellékletet indítottak, ezek a lappal együtt jelentek meg. 1970-ben meghalt Brezsán Gyula, a lap fotóriportere. Még ebben az évben pályázat útján a laphoz kerül Ifjú Gábor és Németh Mátyás, majd 1974-ben Lazukics Anna. Velük most már négyre emelkedett a lap fotóriportereinek a száma. Sokan feltehetnék a kérdést, miért volt szükség még több fotóriporterre, amikor a lapkonceptió szerint lecsökkentették a képes melléklet oldalainak számát. Ne feledjük, hogy a hetvenes években még mindig megjelenik, igaz csak négy oldalon, sokszor csak időszakonként. Tehát a fotósok munkájára továbbra is szükség volt, annál is inkább, mivel több hazai vonatkozású fotó és képriport jelenik meg a lapban. Igaz, hogy néha a képes melléklet negyedik oldala „elcsúszik” a hirdetésekre, de az új szerkesztési koncepció szerint bővült a képanyag felhasználása a lap belpolitikai oldalán, a művelődési olda-

lon, valamint a hétfői Sportvilágban. A terület tehát csak látszatra szűkült le. A lap fotóriporterei jelen voltak minden társadalmi-politikai vonatkozású eseményen, szinte minden tartományi, köztársasági és országos sportrendezvényen, s képekben, képriportokkal számoltak be a lap olvasóinak, sokszor a lap hétköznapi példányainak oldalait is gazdagítva. A hetvenes évek végén a színes nyomású magazinok óriási áramlatával szemben a szerkesztőség sem technikailag, sem anyagilag nem tudta felvenni a versenyt, hogy olyan minőségű melléklettel lássa el olvasótáborát, mint a színes hetilapok. Ezért a szerkesztőség úgy határozott, hogy megszünteti a képes melléklet vasárnapi megjelentetését, s helyette ezt a teret a szerkesztőség más célokra használja fel.

Mivel időközben a tartományi napilapok és a Rádió mellett felépült az Újvidéki Televízió stúdiója is, amely öt nyelven informálja tartományunk sokajkú lakosságát gyorsuló társadalmi fejlődésünk eseményeiről, szükség mutatkozott arra, hogy RTV-mellékletet indítson a lap, a Rádió és a Televízió műsorának ismertetésére. 1973. december 28-án jelent meg a *Magyar Szó* mellékleteként az *RTV-újság* első száma. Értelmi szerzői színes mellékletnek szánták. Színes fedőlappal és négy belső színes oldallal jelent meg. Az RTV-mellékletben a lap fotósai színes címoldalakat és a belső oldalakon színes technikájú riportokat közöltek az újvidéki, valamint a belgrádi tv-stúdiók készülő műsorairól, színészeiről, énekeseiről. Ezeket a riportokat mint műsorelőzetest közli az RTV műsormellékletben a szerkesztőség.

A hetvenes évek végén újabb melléklettel gazdagodott a *Magyar Szó*. 1978 márciusában indul a *Szivarvány*, hetimagazin jelleggel. Ebben a mellékletben, valamint a lap mezőgazdasági mellékletében, a *Föld Népe*-ben is sok fotóillusztrációt, illetve képriportot jelentettek meg a lap fotóriporterei. A fotó tehát egyre nélkülözhetetlenebb információs tényezővé vált a lapszerkesztésnél. Ez annál is inkább érthető, mert tudjuk, hogy a fotó, kiváltképpen a jó sajtófotó, mint tömegkommunikációs médium, több információt képes közölni egyszerre, mint az ugyanakkora területen közölt írott szöveg.

Összehasonlítást végeztem a *Magyar Szó* évfolyamaiban. Az érdekelt, hogy különböző időszakokban hogyan változott a lapban leközölt fotók száma. Meglepő, hogy az 1964-es és egyáltalán a hatvanas évekhez viszonyítva, amikor nyolcoldalas képes melléklettel jelent meg a lap, a hetvenes években közölt képeknek a száma is nagy, jöllehet akkor a képes melléklet már csak négy oldalon jelent meg. Világos tehát, hogy a képek „elhelyezése” a hetvenes években sokkal racionálisabb volt. A hetvenes évek derekáig növekszik a képek száma, utána kis visszaesés érezhető, míg a nyolcvanas években már újból felfelé ível. Kimutatásom alapjául az 1949. év június hónapját vettem, s innen indulva megszámláltam minden öt évben a júniusi számokban megjelent fotókat. Íme, a táblázat:

1949 júniusában 37 megjelent fotó

1954	„	252	„	„
1959	„	812	„	„
1964	„	847	„	„
1969	„	905	„	„
1974	„	926	„	„
1979	„	675	„	„
1984	„	831	„	„

Illusztrációként szolgáljon még egy táblázat, amely a *Magyar Szó* évi átlagpéldányszámát és a vasárnapi eladott példányszámot tünteti föl:

Az 1964-ben eladott évi átlagpéldányszám:	36 700
„ vasárnapi „	: 65 894
Az 1966-ban eladott évi átlagpéldányszám:	33 433
„ vasárnapi „	: 59 418
Az 1969-ben eladott évi átlagpéldányszám:	32 941
„ vasárnapi „	: 52 343
Az 1972-ben eladott évi átlagpéldányszám:	35 412
„ vasárnapi „	: 57 103
Az 1974-ben eladott évi átlagpéldányszám:	33 573
„ vasárnapi „	: 55 408
Az 1983-ban eladott évi átlagpéldányszám:	30 279
„ vasárnapi „	: 54 743

A fenti adatok a Forum lapterjesztő osztályának dokumentációjából valók, tehát hitelesek.

A jubiláló szerkesztőség további erőfeszítéseket tesz annak érdekében, hogy minél színvonalasabb lapot adjon az olvasó kezébe. Ennek érdekében a mellékleteknél már történtek változások. A *Szivárvány* és a *Föld Népe* mellékletek már ofszetnyomású technikában jelennek meg, az utóbbi színes címdalakkal és sok színes fotóillusztrációval. A szerkesztőség rugalmas mozgási lehetősége sokban függ a szerkesztőségi létszámtól is. Sok fiatal újságíró került az elmúlt években is a laphoz. A kádernvelés további jó perspektívát biztosít a lapnak. Ennek érdekében fiatalokat ösztöndíjaz a lap szerkesztősége. A fotóosztály kibővítése, laboratóriumának korszerűsítése is napirenden van. A kibővült munkafeladatok miatt, már évek óta, ügyeletes fotoriporteri és fotolaboráns-szolgálatot tart a szerkesztőség.

Hogy az elkövetkező időszakban a *Magyar Szó* még tökéletesebb formában, tiszta nyomdatechnikával, minőségi fotókkal jelenhessen meg, szükséges a nyomdatechnika további fejlesztése is. A szerkesztőség az utóbbi években már kísérleteket tett egy-egy ünnepi számának ofszet- és

fényszedési technikában történő kinyomtatásával, s valószínű, hogy a lap jövője csakis ettől válik majd függővé. A jó eseményfotóra, és egyáltalán a fotóra, egyre fontosabb feladat vár, s továbbra is még jelentősebb helye lesz napilapunkban.

KÖNYVKIADÁSUNK TÖRTÉNETÉBŐL

CSÁKY S. PIROSKA

Adalékunk a jubiláló *Magyar Szó* egyik kevésbé feltárt, az elmúlt 40 év alatt végzett tevékenységére próbál rávilágítani. Ez a tevékenység — a könyvkiadás — nem tekinthető alaptevékenységének, mégsem engedhetjük meg, hogy feledésbe merüljön. A *Magyar Szó* szerepét szeretnénk meghatározni a vajdasági magyar könyvkiadás történetében.

Ha a vajdasági magyar könyvkiadás történetét korszakokra osztanánk a felszabadulástól napjainkig, láthatnánk, hogy a könyvkiadás fejlődésének jelentősebb szakaszai így alakultak:

- I. 1945-től 1950-ig — az útkeresés korszaka (a Vajdasági Magyar Kultúrszövetség, a *Híd*, a Testvériség—Egység kiadói tevékenysége)
- II. 1951-től 1954-ig — az irodalom kibontakozása (a Testvériség—Egység fellendülése és virágzó korszaka)
- III. 1954-től 1956-ig — a válság éve (a *Magyar Szó*, a Minerva és a Progres kiadói munkálkodása)
- IV. 1957-től napjainkig — a könyvkiadás fellendülése (a Forum Könyvkiadó megalakulása és tevékenysége, egyéb kiadói tevékenység; Szabadka; intézmények kiadványai.)

A *Magyar Szó* valójában nem volt könyvkiadó vállalat. Könyvkiadással csak esetenként foglalkozott, olyankor, amikor egy-egy kiadvány megjelenése időszerűvé, szükségessé vált.

Az ismertett periodizációból is kitűnik, hogy a *Magyar Szó* kiadói tevékenységével csak segített áthidalni a válság éveit, mintegy átmenetet képezve a Testvériség—Egység megcsappant vállalkozása és a Forum Könyvkiadó megalakulása közötti időszakban. Egyes kiadványokon, ezt megelőzően és később is, megtaláljuk a *Magyar Szó* nevét kiadóként.

Az első kiadványok, amelyeket a *Magyar Szó* kiadói tevékenységével kapcsolatban meg kell említenünk, még a *Szabad Vajdaság* kiadványaként láttak napvilágot. Elsőként a mintegy ötvenlapos 1945-ös *Népnaptárt* kell említenünk. A vajdasági magyarságnak a *Népnaptár* volt az első olvasmánya a háború után. 40 000 példánya nem azt jelentette, hogy